

Карюк В.І.

*к.е.н., доцент кафедри управлінських технологій,
Університет економіки та права «КРОК», м. Київ*

**Вплив інноваційного потенціалу на соціально-економічний розвиток
підприємства**

V.I. Kariuk, Ph.D., assistant professor of technology management,
University of Economics and Law "KROK", Kyiv

**The impact of innovation potential for social and economic development of
the company**

Анотація.

У статті визначено сутність та складові інноваційного потенціалу підприємства за сучасних умов. Запропоновано удосконалену структуру показників інноваційного потенціалу підприємства і методику їх оцінювання, що дозволяє визначити прямий зв'язок між відповідними інноваційними факторами та рівнем соціально-економічного розвитку підприємства. Для підвищення ефективності аналізу інноваційного потенціалу підприємства визначено, що до числа базових груп показників доцільно віднести: показники кадрового потенціалу підприємства; показники матеріально-технічного потенціалу підприємства; показники фінансово-економічного потенціалу підприємства; показники наукового потенціалу підприємства; показники маркетингового потенціалу підприємства; показники інфраструктурного потенціалу підприємства; показники організаційно-управлінського потенціалу підприємства; показники ринкового потенціалу підприємства; показники інформаційного потенціалу підприємства.

Доведено, що підвищення рівня ефективності використання інноваційного потенціалу підприємства як цілісної системи для подальшого соціально-економічного розвитку підприємства може здійснюватися тільки завдяки розвитку його інших системоутворюючих потенціалів.

Summary.

The article the essence and components of the innovative capacity of the enterprise in modern conditions. An improved structure parameters of innovative potential, of enterprise and methods of assessment to determine a direct link between innovation relevant factors, and socio-economic development of the enterprise. To improve the efficiency analysis of innovative potential of the company determined that one of the basic groups of indicators advisable to include: the performance potential of the company; performance logistics capacity of the company; indicators of financial and economic capacity of the enterprise; indicators of scientific potential of the enterprise; performance marketing potential of the enterprise; performance enterprise infrastructure capacity; indicators of organizational and managerial capacity of the enterprise; indicators of market potential of the enterprise; performance information potential of the company. Proved that to improve efficiency of innovative potential of the company as an integrated system for further socio-economic development of the enterprise can be made only through the development of its other potential backbone.

Ключові слова: інноваційний потенціал, соціально-економічний розвиток, кадровий потенціал, інноваційна діяльність, структура інноваційного потенціалу, інноваційна стратегія.

Keywords: innovative potential, socio-economic development, human resources, innovation, structure innovation potential, innovation strategy.

За умов глобального інноваційного розвитку зарубіжних країн, становлення ринкових відносин в Україні та соціально-економічний розвиток підприємств всіх галузей національного господарства неможливий без впровадження інноваційних механізмів управління, розвитку науки і техніки, модернізації та удосконалення виробництва, підвищення рівня інтелектуального потенціалу працівників. У зв'язку з цим за сучасних умов вітчизняним підприємствам особливу увагу слід приділити оновленню, формуванню та розвитку інноваційного потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності та стійкого росту національної економіки.

Значну увагу питанням інноваційного розвитку підприємств приділено у працях таких видатних вчених-економістів як: Волков О. І., Гребенікова О. В., Грیشнова О.А., Гриньов А. В., Волков О. І., Денисенко М. П., Завлін П. Н., Йохна М. А., Ніронович Н. І., Ярошенко Ю. Ф. Однак, щодо складу, структури та показників рівня розвитку інноваційного потенціалу у науковій літературі існує ряд дискусій.

У зв'язку із цим постає завдання запропонувати показники оцінки інноваційного потенціалу підприємств з метою виявлення можливостей для забезпечення їх соціально-економічного розвитку.

Потенціал будь-якого підприємства має дві складові: готовність до стабільної виробничої діяльності та тактовність до інновацій. Виходячи з цього, інноваційний потенціал підприємства – це ступінь готовності до виконання завдань, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, тобто ступінь готовності до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін [7].

Інноваційний потенціал залежить від специфіки і масштабів виробничої діяльності. Рівень його розвитку визначає реальні інноваційні можливості, що характеризуються сприйнятливістю до нововведень та інноваційною активністю [4, с. 249]. Так, зокрема, Ю. Ф. Ярошенко [8, с. 45] пропонує інноваційний потенціал підприємства визначати за допомогою дванадцяти основних показників, які відображають характеристику різних

сторін його діяльності. Розрахунок рівня інноваційного потенціалу автор здійснює за допомогою знаходження суми перетворених значень чинників, що досліджуються.

Подібний метод для визначення інноваційного потенціалу застосовує і Н. І. Ніронович [5, с. 35] у своїх дослідженнях. Але, відмінність його підходу полягає в тому, що ним спочатку пропонується провести узагальнення по обраним групам показників, і вже після цього узгодити між собою оцінки по окремих групах. Тобто, автор робить спробу побудувати інтегральну оцінку інноваційного потенціалу за рахунок визначення часткових оцінок по кожній з його складових.

О. В. Гребенікова [2] дослідження інноваційного потенціалу пропонує здійснювати з позицій єдності структурних складових господарюючого суб'єкта таких як матеріальна (М), фінансова (Ф) та інтелектуальна (І). Показники, що входять у вектори моделі, оцінюються за допомогою методів факторного аналізу. Така методика аналізу інноваційного потенціалу, на нашу думку, має значні переваги порівняно з попередніми методиками, оскільки дає можливість виявити потенціалоутворюючі елементи системи і обґрунтувати коректність їх вибору. Але недоліком зазначеної методики є недостатній набір складових елементів інноваційного потенціалу. Проаналізовані вище методики, на наш погляд, не дозволяють одержати результати розрахунку з достатньо високою точністю та не містять у собі достатньої комплексності щодо аналізу складових інноваційного потенціалу підприємства.

Дослідження вище перелічених підходів доводять, що у науковій літературі здебільшого використовують показники, які охоплюють оцінку кадрового, фінансового та техніко-технологічного потенціалу підприємства, які не здатні відобразити обсяг та резерви інноваційного потенціалу підприємства у повній мірі та відслідкувати безпосередній взаємозв'язок між змінами цих показників та рівнем соціально-економічного розвитку підприємства.

Враховувавши недоліки існуючих методик, у дослідженні пропонується удосконалена структура показників інноваційного потенціалу підприємства та методика їх оцінювання, яка дозволяє не лише більш глибоко проаналізувати рівень використання інноваційного потенціалу підприємством, а й визначити прямий зв'язок між інноваційними факторами та рівнем соціально-економічного розвитку підприємства.

Практичне значення запропонованої удосконаленої методики для підприємства зумовлене тим, що дані відносно рівня інноваційного потенціалу є підставою для оцінки необхідних видів та обсягів інноваційних ресурсів, якими повинно володіти підприємство для реалізації інноваційного проекту та забезпечення стратегічного рівня інноваційного потенціалу з метою свого подальшого ефективного соціально-економічного розвитку. Загалом же використання даної методики аналізу інноваційного потенціалу підприємства дозволяє надати об'єктивну характеристику інноваційних процесів та можливостей підприємства, визначити тенденції та динаміку розвитку рівня інноваційного потенціалу, встановити шляхи підвищення соціально-економічної ефективності роботи підприємства з урахуванням різноспрямованості показників фінансово-економічної, кадрової та науково-технічної сфери; виявити фактори і резерви підвищення інноваційного потенціалу підприємства, виділити основні напрями вдосконалення стратегії управління соціально-економічним розвитком.

Виходячи з цього, для аналізу інноваційного потенціалу підприємства та визначення основних факторів впливу на його соціально-економічний розвиток, у нашому дослідженні були запропоновані наступні групи показників: показники кадрового потенціалу підприємства; показники матеріально-технічного потенціалу підприємства; показники фінансово-економічного потенціалу підприємства; показники наукового потенціалу підприємства; показники маркетингового потенціалу підприємства; показники інфраструктурного потенціалу підприємства; показники організаційно-управлінського потенціалу підприємства; показники ринкового

потенціалу підприємства; показники інформаційного потенціалу підприємства.

Використання запропонованої методики аналізу інноваційного потенціалу на практиці потребує розкриття сутності його складових та трактування кожного із вищеперелічених показників.

Група показників кадрового потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан кадрового потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі відносних даних про кількість менеджерів і працівників, зайнятих інноваційною діяльністю, рівень кваліфікації персоналу та тривалість їх роботи в інноваційній сфері.

Група показників матеріально-технічного потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан матеріально-технічного потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі відносних даних про обсяги випуску нової продукції, кількості впроваджених нових технологічних процесів, власних інноваційних розробок, експериментального устаткування та приладів, застарілого обладнання та обсягів інвестицій в технічне переоснащення і реконструкцію виробництва.

Група показників фінансово-економічного потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан фінансово-економічного потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі відносних даних про обсяг затрат підприємства на дослідження та розробки, технологічну інноваційну діяльність, придбання нематеріальних активів, а також обсяг коштів, що направляються на інноваційну діяльність, витрачаються на навчання і перепідготовку персоналу та його матеріальне заохочення до інноваційної діяльності.

Група показників наукового потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан наукового потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі відносних даних про кількість впроваджених підприємством патентів і ліцензій, запропонованих творчих ідей і нововведень та кількість працівників, які мають вчений ступінь.

Група показників маркетингового потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан маркетингового потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі відносних та експертних даних про кількість маркетологів, що займаються інноваціями, обсяг затрат на маркетингову діяльність в межах інноваційної та рівень ефективності маркетингових комунікацій на підприємстві.

Група показників інфраструктурного потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан інфраструктурного потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі відносних даних про обсяги площ, відведених під науково-дослідну та дослідно-конструкторську роботу та кількість інноваційних підрозділів, технологічних відділів, конструкторських відділів, лабораторій.

Група показників організаційно-управлінського потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан організаційно-управлінського потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі експертних даних про раціональність організації управлінської структури, ступінь адаптованості організації до інновацій, ефективність управлінських заходів в інноваційній діяльності підприємства.

Група показників ринкового потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан ринкового потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі відносних даних про кількість новацій, доведених до реалізації, обсяги інноваційної продукції певного виду на ринку та інноваційної продукції підприємства загалом та прибутку від реалізації інноваційної продукції.

Група показників інформаційного потенціалу підприємства – комплексно характеризує стан інформаційного потенціалу підприємства і розраховується як середня величина на основі відносних та експертних даних про кількість персональних комп'ютерів, чисельність працівників, що користується Інтернетом, ступінь використання комплексної автоматизованої

системи збереження даних та рівня задоволеності працівників науково-технічною інформацією.

Більш детальна структура показників інноваційного потенціалу підприємства, що впливають на його соціально-економічний розвиток запропонована у таблиці 1.

Таблиця 1.

Структура показників інноваційного потенціалу підприємства, що впливають на його соціально-економічний розвиток

№ п/п	Показники інноваційного потенціалу підприємства по групам
1. Кадровий потенціал	
1.1	Кількість інноваційних менеджерів
1.2	Рівень зайнятості інноваційною діяльністю персоналу
1.3	Ступінь кваліфікованості виробничого персоналу
1.4	Рівень перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу
1.5	Рівень посадового досвіду
2. Матеріально-технічний потенціал	
2.1	Ступінь оновлення продукції
2.2	Ступінь оновлення технології
2.3	Співвідношення власних і придбаних розробок
2.4	Рівень забезпеченості устаткуванням
2.5	Обсяги інвестування в технічне переоснащення виробництва
2.6	Ступінь придатності основних фондів
3. Фінансово-економічний потенціал	
3.1	Затрати на дослідження та розробки
3.2	Інвестування інноваційної діяльності
3.3	Затрати на технологічну інноваційну діяльність
3.4	Придбання нематеріальних активів
3.5	Ступінь матеріального заохочення
3.6	Інвестування в навчання і перепідготовку персоналу
4. Науковий потенціал	
4.1	Рівень патентно-ліцензійної діяльності
4.2	Забезпеченість науковими кадрами
4.3	Рівень раціоналізаторської активності
5. Маркетинговий потенціал	
5.1	Ступінь інноваційності маркетингового персоналу
5.2	Затрати на маркетингову діяльність
5.3	Ефективність маркетингових комунікацій
6. Інфраструктурний потенціал	
6.1	Забезпеченість робочою площею
6.2	Забезпеченість власними інноваційними підрозділами, лабораторіями і тп.
7. Організаційно-управлінський потенціал	
7.1	Раціональність управлінської структури
7.2	Рівень сприйнятливості організацією інновацій
7.3	Ефективність управлінської діяльності
8. Ринковий потенціал	

8.1	Ступінь реалізації новацій
8.2	Ступінь реалізації інноваційної продукції
8.3	Рівень рентабельності інноваційних витрат
8.4	Ступінь ринкової концентрації інновацій
9. Інформаційний потенціал	
9.1	Задоволеність науково-технічною інформацією
9.2	Поширеність користувачів Інтернету
9.3	Накопиченість інформаційних фондів
9.4	Ступінь освоєння персонального комп'ютера

Чим більше значення кожного показника, тим краще. Це пов'язано з економічним змістом даних показників – чим більше їх значення, тим більш повно задіяні інноваційні ресурси і тим більший потенціал інноваційної діяльності підприємства який можна використати для подальшого росту та розвитку.

Слід зазначити, що деякі показники маркетингового, організаційно-управлінського та інформаційного потенціалу визначаються, відповідно до запропонованої методики, лише експертним методом. Рівень показників, що входять до зазначених груп, визначається для кожного показника окремо шляхом порівняння його фактичних (бальних) значень (від 0 до 10 балів: 0 -1 бал - практично не використовується потенціал елемента; 2-4 бали - низький рівень використання потенціалу елемента; 5-7 балів - середній рівень використання потенціалу елемента; 8-10 балів - високий рівень використання потенціалу елемента) з тими значеннями, які є найкращими для ефективного здійснення інноваційної діяльності підприємства (завжди дорівнює максимуму - 10 балам). Кінцевий бал, що характеризує рівень кожного показника, визначають як середнє арифметичне індивідуальних бальних оцінок, виставлених експертами відповідно до стану, що характеризує вказану складову.

Запропонована методика аналізу інноваційного потенціалу підприємства включає оптимальний склад показників, за допомогою яких стає можливим об'єктивно, як у кількісному, так і у якісному відношенні, виміряти складові інноваційного потенціалу, встановити динаміку і взаємозв'язок загальних і часткових тенденцій розвитку інноваційного

потенціалу, отримати повну інформацію про стан інноваційного процесу на кожному окремому етапі від планування інновацій до їх кінцевої реалізації, що в результаті дає можливість виокремити основні фактори, зміна яких сприятиме соціально-економічному розвитку підприємства. Результати аналізу можуть служити основою для розробки комплексу заходів, що спрямовані на підвищення інноваційної активності підприємства, виявлення перспективних напрямів інноваційного розвитку, вибору оптимальної стратегії соціально-економічного розвитку підприємства.

Отже, за результатами застосування запропонованої методики аналізу інноваційного потенціалу підприємства можна, на основі розрахунку показників ефективності його використання, виявити реальні та потенційні можливості подальшого соціально-економічного розвитку підприємства, виокремити позитивні та негативні фактори впливу на його соціально-економічний розвиток, що у свою чергу, при розробці відповідного комплексу заходів, сприятиме подальшій активізації інноваційного розвитку та покращенню конкурентних позицій суб'єкта господарювання.

Крім того, аналіз інноваційного потенціалу підприємства за запропонованою методикою дає можливість:

- оцінити стан і готовність підприємства до інноваційних змін;
- підготувати рекомендації щодо формування інноваційної стратегії підприємства та механізмів її реалізації;
- проаналізувати та здійснити прогноз тенденцій інноваційного розвитку підприємства, виявити основні переваги і «вузькі» місця впровадження інноваційних змін;
- створити і розвивати інформаційні потоки для прийняття ефективних управлінських рішень;
- забезпечити раціональне управління інноваційною діяльністю на підприємстві;
- досягти високої конкурентоспроможності інноваційної продукції;

- оптимально використовувати всі види ресурсів: інформаційно-енергетичних, природно-матеріальних, людських;
- досягти високого технологічного рівня виробництва за рахунок забезпечення максимальних темпів оновлення інноваційної продукції і технологій.

Отже, інноваційний потенціал підприємства є складною багатокомпонентною динамічною системою, яка є важливою умовою його соціально-економічного розвитку. Підвищення рівня ефективності використання інноваційного потенціалу підприємства як цілісної системи для розвитку підприємства може здійснюватися тільки завдяки розвитку його інших системоутворюючих потенціалів. Наявність фінансових ресурсів, необхідного наукового потенціалу, технічної бази, розвиток технологічної інфраструктури, задоволення потреб ринку, високий рівень якості продукції та наявність резервів як матеріальних, так і нематеріальних ресурсів являється безпосередньою умовою ефективного соціально-економічного розвитку вітчизняних підприємств. Інноваційні процеси та соціально-економічний розвиток підприємства є двома нероздільними складовими формування його конкурентоздатності та досягнення ефективної господарсько-економічної діяльності. Інноваційні можливості підприємства та його інноваційний потенціал – це ядро розвитку всього потенціалу підприємства, тому для успішної фінансово-господарської діяльності та всебічного соціально-економічного розвитку підприємств будь-якої галузі вітчизняної економіки необхідні умови, за яких інноваційний потенціал підприємства використовувався б максимально ефективно, що вимагає від підприємств постійного оновлення та трансформації, здатності до сприйняття і впровадження інновацій, підвищення ефективності інноваційних процесів.

Література.

1. Блауг М. Управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід: Монографія / М. В. Гаман. – К.: Вікторія, 2011. – 312 с.

2. Гребенікова О. В. Ефективність використання інноваційного потенціалу промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / Олена Володимирівна Гребенікова. – Харків, 2004. – 19 с.
3. Ілляшенко С. М. Інновації і маркетинг – рушійні сили економічного розвитку: монографія / С. М. Ілляшенко. – Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2012. – 536 с.
4. Квасницька Р. С. Особливості інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах / Р. С. Квасницька, Н. С. Ардашкіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – С. 249.
5. Ніколаєнко С. М. Пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні / С. М. Ніколаєнко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – № 33. – С. 35-39.
6. Трудовий потенціал України: оцінка стану, ефективність використання, стратегічні напрями розвитку [Монографія] / О. А. Грішнова, С. Р. Пасека, А. С. Пасека / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. О. А. Грішнкової. – Черкаси: видавництво ТОВ «МАКЛАУТ», 2011. – 360 с.
7. Управление организацией: Учебник / Под ред. А. Г. Поршнева, З. П. Румянцевой, Н. А. Саломатина. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 736 с.
8. Яковлева Н. Г. Оцінка інноваційного потенціалу підприємств та ефективності його використання / Н. Г. Яковлева // Вісник КНТЕУ. – 2005. – № 1. – С. 45–52.